

Ewa Chlebus

notes 19_2017
konserwatorski

Ligatus Summer School to kurs organizowany przez Ligatus Research Centre (dalej: LRC), jednostkę badawczą University of Arts w Londynie. Badania prowadzone przez LRC skupiają się wokół historii intrologatorstwa, konserwacji książki, a także kwestii związanych z dokumentacją zabytkowych opraw z użyciem nowoczesnych technologii informatycznych. Jeden z ostatnich projektów LRC zakłada stworzenie wielojęzycznego słownika oprawoznawczego (Language of Bindings).

Dwutygodniowy kurs Ligatus Summer School dedykowany jest badaczom opraw, konserwatorom i bibliotekarzom. Szkolenie odbywa się co roku w innym mieście europejskim przy współpracy z inną instytucją goszczącą (biblioteką lub archiwum). Tegoroczna edycja miała miejsce w Norwich w dniach 25–29 września oraz 2–6 października 2017 roku, a instytucją goszczącą była Norwich Cathedral Library. Kurs złożony jest z dwóch części. Uczestniczyć można zarówno w obu częściach szkolenia, jak również w wybranej. Ze względu na intensywność kursu, aby najpełniej skorzystać z zajęć, organizatorzy zalecają uprzednie zapoznanie się z listą lektur, dzięki czemu uczestnicy mają podstawową znajomość najważniejszych terminów oprawoznawczych. Wykłady prowadzone są w języku angielskim. Podczas szkolenia uczestnicy poznali oprawy z księżnicy katedralnej w Norwich, a ponadto również zbiory biblioteki uniwersyteckiej

w Cambridge (w pierwszym tygodniu kursu). Odbyły się też wizyty w bibliotekach posiadłości hrabstwa Norfolk – Blickling Hall, Holckham Hall i Felbrigg Hall (w drugim tygodniu).

Pierwszą część kursu – *Identifying and Recording Bookbinding Structures of the Eastern Mediterranean* – prowadzili Dr Athanasios Velios oraz Dr Georgios Boudalis. Podczas tego tygodnia uczestnicy poznali główne cechy strukturalne oraz sposoby dekoracji opraw pochodzących ze wschodniej części basenu Morza Śródziemnego: koptyjskich, syryjskich, ormiańskich, gruzińskich, islamskich, bizantyjskich i postbizantyjskich. W drugiej części tygodnia kursanci poznawali zagadnienia związane z metodologią i technikami rejestracji opraw w bazach danych. Obok wykładów i prezentacji uczestnicy mieli okazję zastosować zdobytą wiedzę, dokumentując oprawy z instytucji goszczącej.

Drugi tydzień kursu – *European Bookbinding, 1450–1830* – prowadzony był przez prof. Nicolasa Pickwoada. Jako uczestniczka tej części kursu, spróbuję omówić ją nieco szerzej. Na cykl zajęć składały się wykłady obejmujące historię introligatorstwa europejskiego od końca średniowiecza aż po początki rewolucji przemysłowej, a także zajęcia praktyczne w bibliotekach, gdzie na konkretnych przykładach opraw zilustrowano poznane podczas wykładów rozwiązania techniczne stosowane przez introligatorów. Prof. Pickwoad rozpoczął wykłady od przedstawienia, czym według niego jest historia introligatorstwa. Jego rozumienie przedmiotu tej dyscypliny odbiega od perspektywy przyjmowanej przez większość bibliologów czy historyków sztuki. Nie zajmują go jedynie bogato dekorowane oprawy, będące szczytowymi osiągnięciami rzemiosła introligatorskiego, które stanowią jednak jedynie wąski margines dawnej produkcji introligatorskiej. Według prof. Pickwoada historia introligatorstwa powinna badać, w jaki sposób wytwarzano oprawy w różnych okresach historycznych. Interesują go więc na równi tanie oprawy księgarskie, jak i oprawy, które można nazwać artystycznymi. Podczas kursu szczególny nacisk położony był na ukazanie powiązań pomiędzy rynkiem księgarskim a rzemiosłem introligatorskim oraz sposobów

dystrybucji książek. Podkreślano również kwestię oceny statusu ekonomicznego opraw, który odzwierciedla sposób, w jaki introligatory radzili sobie ze zwiększoną produkcją książki po wynalezieniu druku. Często bogato dekorowane oprawy pod względem technicznym noszą ślady pośpiesznej pracy rzemieślnika, a w innych przypadkach – o wysokim statusie skromnie zdobionych opraw decyduje nie ilość dekoracji, lecz jakość zastosowanych materiałów (jak w przypadku opraw, do wykonania których zastosowano skóry określane jako *straight-grained morocco*). Wstępny wykład dotyczył również zbiorczego datowania opraw i znaczenia kolekcji historycznych dla badań oprawoznawczych. W kolejnych dniach szkolenia, podczas porannych wykładów w systematyczny sposób przedstawione zostały poszczególne elementy opraw, podstawowe techniki introligatorskie i ich ewolucja, a także różnorodne materiały stosowane w oprawach. Konsekwentnie porządkowana była również terminologia dotycząca określonych elementów oprawy, materiałów czy typów opraw. Uczestnicy poznali również możliwości datowania i lokalizacji opraw na podstawie techniki ich wykonania. W ustalaniu pochodzenia opraw przydatna okazuje się wiedza o typowych dla danego regionu rozwiązaniach technicznych. Znajomość takich lokalnych wyróżników może pomóc w określeniu, gdzie powstała konkretna oprawa. Dotyczy to zarówno prostych i tanich opraw księgarskich, jak również opraw „z górnej półki”.

Na popołudniowych sesjach uczestnicy oglądali i analizowali oprawy. Mottem zajęć były słowa holenderskiej badaczki opraw Mirjam Foot: „*Similar*” means „*completely different*”! Analiza poszczególnych opraw raz po raz odsłaniała sens tej sentencji. Oprawy wyglądające na pierwszy rzut oka podobnie w istocie okazywały się niebywale zróżnicowane pod względem formy szycia, konstrukcji czy sposobu wykończenia.

Można nie zgadzać się z optyką prof. Pickwoada, dowartościowującą nawet najtańsze oprawy, jednakże nie sposób odmówić mu ogromnej wiedzy empirycznej, wynikającej z przeanalizowania niewiarygodnej wprost liczby opraw. Z kursu skorzystać mogą badacze zainteresowani oprawami, konserwatorzy książki, ale też bibliotekarze – i to zarówno ci, których interesują wszystkie

przejawy dawnego introligatorstwa, jak również ci skupieni na oprawach artystycznych. Z punktu widzenia polskiego tegumentologa, pewnym minusem szkolenia jest wyeksponowanie głównie opraw zachodnich, podczas gdy znacznie mniejszą uwagę zwraca się na oprawy środkowoeuropejskie. LRC otwarty jest jednak na współpracę z polskimi bibliotekami – należy zatem mieć nadzieję, że w najbliższych latach kurs zagości również w Polsce.